

Юридичні науки

УДК 347.96

Храпенко Олена Олегівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0001-5864-0367*

ДІЯЛЬНІСТЬ СУДІВ ТА АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті розкриваються проблеми здійснення правосуддя і роботи інституту адвокатур під час воєнного стану. Визначено особливості, які з'явилися у законодавстві України у зв'язку з воєнним станом. Також проголошено проблеми які повинні бути вирішені у найближчому майбутньому.*

***Ключові слова:** адвокати, адвокатура України, адвокатська діяльність, інститут захисту прав, судова система, суд , правосуддя, воєнний стан.*

Постановка проблеми. Зміни які відбуваються останні 4 місяці в Україні є «нетиповими» для життя пересічних громадян. Військова агресія проти нашої країни спричинила «нову реальність», в тому числі і у сфері здійснення правосуддя і надання правової допомоги громадянам. Життя в нових умовах також повинно бути врегульовано правом. Людям слід розуміти куди вони можуть звернутись для вирішення своїх проблем, якою буде територіальна підсудність, які суди працюють під час воєнного часу і які категорії справ розглядаються у першу чергу. Також необхідно

розуміння всіх можливостей щодо захисту своїх прав через адвоката, а також з'ясування обмежень в роботі захисників під час воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питання щодо здійснення правосуддя і роботи інституту захисту в Україні побудовано на аналізі таких нормативних актів, як: Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Також до уваги було взято рекомендації Ради суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає у висвітленні ключових питань і перспектив удосконалення законодавства України щодо здійснення правосуддя і роботи інституту адвокатури у воєнний час.

Виклад основного матеріалу. Вже майже чотири місяці в Україні тривають повномасштабні бойові дії. Громадяни України мужньо здійснюють супротив військовій агресії на території України. Зрозумілим є те, що впровадження воєнного стану вплинуло на всі сфери суспільного життя нашої країни. Зміни торкнулись також судової системи та інституту адвокатури.

Складність ситуації не може позбавляти громадян права на можливість отримувати своєчасний доступ до правосуддя. Звісно, трансформація судової системи стала очевидним для всіх явищем.

Питання, які турбують зараз пересічних громадян, у яких є проблеми з реалізацією їх прав, свобод і законних інтересів:

- як працює судова в умовах воєнного стану;
- як розглядаються справи в судах;
- яка черговість розгляду справ;
- якою буде територіальна підсудність;
- яка пріоритетність розгляду справ;
- як працює інститут адвокатури під час воєнного стану;

- як підтримувати зв'язок в умовах війни.

Складним є питання щодо реалізації права осіб на розгляд справ, які почали розглядати до початку війни на території України.

Постилаючись на ст. 26 Закону України №389-VIII від 12.05.2015 р. «Про правовий режим воєнного стану» слід звернути увагу, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [3].

Одночасно, посилаючись на Закон України «Про судоустрій і статус суддів» у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду [1].

Проаналізувавши рекомендації Ради суддів України від 2 березня 2022 року, суддям пропонується відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів) та знімати їх з розгляду, зважаючи на те, що учасники судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи через задіяння до функціонування важливих об'єктів інфраструктури, вступу до Збройних сил України, територіальної оборони, добровольчих воєнних формувань та інших форм протидії збройної агресії проти України, або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для свого життя. Справи, які не є невідкладними, рекомендовано розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження [4].

Труднощі, через воєнний стан, в Україні також спіткали адвокатів. Велика кількість адвокатів, особливо на територіях де ведуться активні бойові дії залишилися без роботи. НААУ через опікунські ради допомагає адвокатам, які опинились у тяжких умовах. Вони надають матеріальну допомогу адвокатам та членам їхніх сімей, які отримали тілесні ушкодження або загинули внаслідок бойових дій в Україні, не мають коштів на боротьбу із важкою хворобою, які частково або повністю втратили житло та майно через війну, пережили окупацію свого міста та потребують кошти на оренду житла в інших регіонах країни, де наразі немає бойових дій. Опікунська рада приймає рішення про надання допомоги за визначеними критеріями, розподіляючи допомогу у порядку першої, другої і третьої черги[5]. Складним і не досить зрозумілим є делегування повноважень щодо розподілу коштів допомоги, органу якого немає в профільному законі. Логічним був би розподіл коштів допомоги через Ради адвокатів відповідного регіону, замість того, щоб утворювати новий орган (опікунська рада) із незрозумілими повноваженнями і відповідальністю за можливі порушення закону. Навіть у так важкі часи адвокати перші, хто повинен стояти на варті дотримання закону.

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» Національна асоціація адвокатів України представляє адвокатуру України у відносинах з міжнародними організаціями [2]. Для надання допомоги всім, хто постраждав від воєнних дій, залучені представництва НААУ за кордоном. Така підтримка зараз є доказом того, що Україну не залишають наодинці із «бідною яка пришла на нашу землю». Якщо раніше були представники адвокатури, які дуже скептично були налаштовані на таку взаємодію НААУ с міжнародною спільнотою, то зараз у важкі часи така допомога є безспірною, вагомою і вкрай необхідною.

Голова НААУ Лідія Ізовітова зазначила, що відповідно до Конституції на адвокатів покладено функцію захисту прав громадян і це право не підлягає обмеженням навіть під час запровадження воєнного стану, тому зрозумілою є відповідальність перед усіма громадянами України і адвокатською спільнотою.

Адвокати, які зараз працюють у центрах з надання безоплатної правової допомоги не відмовляються надавати безоплатну правничу допомогу, навіть з урахуванням того, що виплати гонорарів стали затримуватися через нестабільне фінансування.

Література

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/conv#n1452>
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>
5. НААУ продовжує надавати матеріальну допомогу постраждалим від війни адвокатам. URL: <https://unba.org.ua/news/7410-naau-prodovzhuje-nadavati-material-nu-dopomogu-postrazhdalim-vid-vijni-advokatam.html>